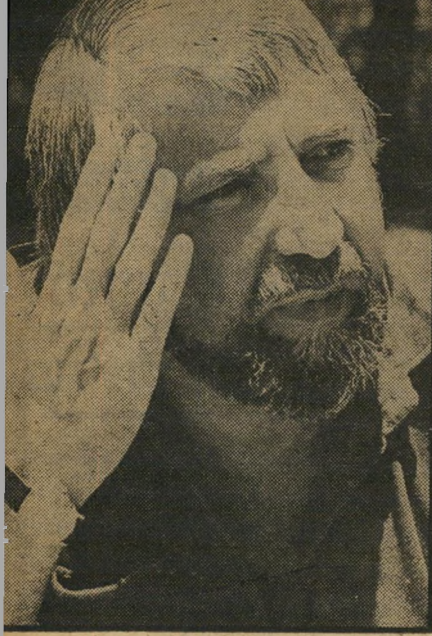

עם דייוויד מרסר

שלי. אני חי בתחושה של תייר במעמד הבורגני, או של מרגל של מעמדהפזר. עלים התי שנים רבות בארץ אחרת. בארץ ארץ אחרת, שבה אני מתייר. יש לי בית יפה. לפני כמה שנים נשאתי אשה ישראלית, ויש לנו בת שהיא ישראלית למחצה. אני חי כיום חיים מכלובים. ומאז נהנה ממותרות. כל מה שנותר לי מהכי ספים שהרווחתי הוא שני בתים, האחד שלי, והשני בית שקניתי עבור אבני.

מחזה על מדינה

סוציאליסטית כובשת

מדינה סוציאליסטית

● השקפותי המהפכניות הבהירו לי מזמן, שעל הסופר להיות בלתי-לחולי. אני משתתף לעיתים בפעילויות פוליטיות, ובאחרונה אני פעיל במאבק-הציבורי נגד שינושגם של האלמנטים הפרו-נאציים והאנטי-ציוניים באנגליה. לפני עשר שנים הייתי פוליטי יותר. נוצלתי על-ידי הטרוצקיטים, וגם האמנתי בהם. באירגון היו כמה פועלים בין המנהיגים, כל שהיו להם גינונים של קומוניסטים סטאליניסטים. הבנתי שאלה אנשים פאנאטיים, שהיים בעולם סגור המוכתב לפי צו האמת הבלתי-עדיית הצרה שלהם. אנשים כאלה בלתי-נסים בליים בעיני. כאשר קראתי, בוקר אחד, בעיתון התנועה ברכות ללוחמי-החופש הז'ורנל פלסטנים על גבורתם בגמל-התעופה לוד, נקפתתי בחילה וניתקתי לי מגע אתים. ● המדיום שבו אני מרצה לפעול הוא זה של דראמות בטלוויזיה (26 מחזות-טל-וויזיה עד כה). במחזותי אני מנסה לשרטט אנאטומיה של הבורגנות, לתאר את המי-כאנים של התא הבורגני. המחשבה הבורגנית וכל מה שמסתתר מאחריה מענייני נים אותי. המכאניזם הזה מצוי בחברה הז'ורנל סוכבת אותי כיום. לא הייתי אומר שהתי-נאים הסובבים אותי עכשיו מהווים בגידה במדיאולוגיה או באמונה שלי. חברי ה'מהפכנים מהעבר אינם מתאמצים להבין את העולם מסביבם. עולם שקשה למצוא לו נוסחות מהפכניות מיידיות.

● אני מכיר את הנוסחות האחרות מקרוב. הרביתי לבקר במיוחד-אירופה. הייתי בפראג באביב של 67. אחרי הפלי-שה הסובייטית לצ'כיה הוונמני לסידרת הרצאות במוסקו. היתה לי דילמה: לנסוע או לא לנסוע? החלטתי לנסוע להרצאות האלה במכון גורקי. אחרי שהאולם התמלא ודלתותיו ננעלו, התחלתי מדבר על הבע-יות הנוצרות תוך כתיבת מחזה על מדינה סוציאליסטית שכובשת מדינה סוציאליס-טית אחרת. דיברתי על דראמה היפותטית. זה לא היה אמין. זה היה אולי שווייקי.

לך ארבע השנים שבהן למדתי אמנות להנך את עצמי מהבחינה הפוליטית. עשירי זאת בעזרת קריאה, בייחוד ספרים מארכסיסטים וסוציאליסטים. מארכס, טרוצ'קי וגראמאשי. הטעם לך, בעיני, היה שהמארכסיזם ותולדות מעמדהפועלים הבי-או אותי להבין את הרקע של כך נמנע ממני להאמין בכך שהאל בנה את העולם עם מעמדות, וכתוצאה מכך מצאתי את עצמי בשנות ה-20 לחיי תומך בקו מארכ-סיסטי נוקשה. ידעתי אומנם על הסטאלי-ניזם וקורבנותיו, ומשום כך היתה המיפ-לגה הקומוניסטית מוקצה בעיני מחמת מי-אוס. יחד עם זאת, ביקורת הקומוניזם של הטרוצקיסטים משכה אותי החל משנת 1955.

● בשלבים הראשונים של כתיבתי הושפתי עד למאד מצב מעמדהפזר-עלים. ארנולד ואסקר ניסה, באותם ימים, לייבא "תרבות להמונים". הוא ייסד את תורכ 42. אלא שבתההכרה שלי קיננה תחושה שהתרבות הזאת משתייכת, למע-שה, בילעדית למעמד הבורגני. וניסיון לי-צור "תרבות פועלים" במיטגרות של תר-בות המעמדהבורגני היא מעשה מטופש. הדבר האחד והיחיד הניתן להיעשות הוא ביקורת על המישטר הקיים. פרט נוסף ש-הייתי ער לו היה הסנטימנטליות השח-צנית של השמאל-הפוליטי והאינטלקטואלי כלפי מעמד הפועלים. אלא שמסקנות כאלה לא נמנעו את התפתחותי לעבר תכנים פו-ליטיים שמאליים. תוך ביקורת הבורגנות-בינתיים השתנו דיעותי על הקומוניזם וה' טרוצקיזם. יש לנו כיום עדויות כה חמו-רות על כל מה שהתרחש בעיקבות המהפ-כה-הרוסית, שאין לי ספק כי מוטל עלינו להלך על הסוציאליזמוקרטיה ולהכות על-שהשמאל הדוגמאטי הימין המיליטאנטי ימורו.

● ביתיים, בדומה למחזאים וסופרים אחרים בני מעמדהפועלים, הגעתי לגיל-העמידה. הצרה היא, שכאשר אתה מצליח במנחים, "בורגניים", מייד משייכים אותך ל"בורגנות", ואז עליך לחשוף את עצמך. הצלחתו הבנאי לך אנשי השמאל האור-תודוכסי טוענים שבגדתי במעמדהפועלים. מהיגם שאני מסוגל לטול חלק כתיבה האופנתית של מעמדהפועלים הבריטי. זוהי כתיבה פמישיסטית, הרופה העמסת-יתר של אקטים פרולטאריים שונים. היות שקשה לי לראות את הסבל כמטרה — ויותר מזה, אני נהנה גם להצליח — נראה לי טיבעי לחלוטין לתאר ולראות את המע-דות האחרים. אני מתאר עוד את בעיות מעמדהפועלים. עליהם לדאוג לעצמם. גם אין לי זכות כלשהי לתארם, או לייצג אותם 20 שנה אחרי שעזבתי אותם. ● אולי זוהי מלכות-העכברים הפרטית

בימים אלה מוצג במוזיאון תל-אביב הסרט פרובידנס, פרי עבודתם המשותפת של הבמאי הצרפתי אלן רנה (הירושמה אהובת, המיזחמה נגמרה, ואשתך ב' מאריינבאד) והמחזאי/הסריטאי הבריטי דייוויד מרסר. התודעות הראשונה של הקהל הישראלי לדייוויד מרסר נערכה לפני יותר מעשר שנים, בתסריטו לסרט וורדינג רונר, ומאוחר יותר בתסריטו ל-סרט חיי מישפחה של הבמאי קאן ליו'. דראמות נוספות של מרסר הוקרנו ב' שנים האחרונות בטלוויזיה הישראלית, שהגולת-הכותרת ביניהן בוא ונרצה את וי-וואלדי. הגיבורים בכל מחזותיו של מרסר הם אנשים שהובסו על-ידי החברה, בור-דו או יצאו מתוכה. מרסר נחשב כיום אחד היוצרים הבולטים בהעברת המסר על מצוקתו של האדם ב'ז'ומננו. את הד-ברים הבאים אמר מרסר בתשובה לשאלות מבקר העולם הזה:

חינוך עצמי

מבחינה פוליטית

● נולדתי למישפחה כורים בירק-שייר. אבי עבד כנהג-קטר. בעוד איתי בג' ככור הצליח בלימודיו, אני נכשלתי בגיל 1 ב"בחניות הדיקדוק". גם אילו עברתי את הבחניות, היה נבצר מהורי לממן את המשך לימודי. אומנם לא סבלנו במיש-פחה מחפרת-רעב, אך התיחומים של הב-רת-מעמדות היו ברורים. אלא שאני לא הלכתי לעבוד במיכרות. לאבי היתה אוב-ססיה בעניין החינוך. היתה לו גישה יהו-דית מהולה באמביציות של מעמדהפזר-עלים. לכן התחלתי לעבוד במעבדה פאר-טולוגית של בית-חולים. בגיל 17 הת-פיי-גיטתי לצי המלכותי, קצת לפני שהפ-צצה הוטלה על הירושמה. התגייסתי בסוף מלחמת-העולם השנייה לי, עם שיתורתי, את האפשרות ללמוד. התחלתי ללמוד אמנות.

● ארבע שנים למדתי אמנות, ואחר-כך עברתי להתגורר בפאריס. האמנתי שאם רצוני להיות אמן, עלי להתגורר בפאריס. אלא שבעבור חודשים אחדים הגעתי למסקנה שאין לי מה לומר בציור, וכי כל מה שרציתי לומר נאמר כבר. אם אין למישהו ששהו לומר, שישיתוק. ואז ניסיתי, לראשונה, את כוחי בכתי-בה. כתבתי כמה רומנים מוזרים, במשך תקופה די ארוכה. זו היתה כתיבה פרי-מקצועית. קרעתי לגזרים כל מה שכתבתי. או. אני מניח שהיעדר חינוך פורמאלי היה בעוכרי אותה כתיבה שלי. ● במקום חינוך מקובל, העדפתי במה-

בחפף

"חוזר בתשובה לשאלת כתבנו..."

טעות מסוימת שטעיתי באחת מרשימותי, היה הכבוד ביותר שנחלתני, ובלי ספק אנהל אירפעס בימי חלדי... **שלמה גרונובסקי** נטה לי, כמדומני, חסד בשנים המעברות, ואף זיכני בתואר, ידידי בהערתי-אגב במסתו של **יעקב גלטי שטיין**, שהיא האחרונה שיצאה מתחת עטו של אמן-ידידות זה, קודם שנתבקש לסימפוזיון-לימעלה... אני בשום שיצירתו של **עידו אברבאיה**, "טוקסה" היא הטובה ביותר, אף שגם אילו שמעתי (מה שלא נודמן לי, לצערך), לא הייתי מבין בה, ומו-הטובים שבירידי... דמות נוספת בגלריית הגיבורים היא זו של **הפרופסור חיים רון**, חתן פרס ישראל השנה בלשון-עברית, שעליו כתב **ברונבסקי**: "גם את הפרופסור רון אני מכיר אישית אבל בשום פנים לא אעז להתיימר ולא אתיימר להעז לכנותו אחת מאשר מורי ורבי, במובן הרחב והנשגב ביותר של המילה...". אדם נוסף שלא העז או התיימר לכנות את חיים רון מורורורבו היה **הסופר שלמה צמח**, שכתב על הפרופסור חתן פרס ישראל ועל הספר שעבורו זכה בפרס, בסיפור שתי וערב: "אילו קם מקיברו ברל כצלנטון ז"ל וראה במה עוסקת הוצאת-הספרים שהש-קיע בה כל כוחותיו, ודאי קריעה היה קורע בתכריכי וחוחר ביגון ובבושת-פנים אל קיברו. — לא כן בעיני האוניברסיטה, על-כרחי שאאריך את הדיבור. המחלקה שלה לחקר הלשון העברית תלמיד-יחכמים פוחתים והולכים בה, וגדולה הסכנה שעד מהרה תהא מירבך ומרכז לעם-הארצות. חיים רון אינו ב'יחיד שם, ומה שמכונה בפרי המלומדים בשם, גישתו, גישת רבים היא...". בהמשך בדיו מעט שלמה צמח את דבריו של **למשה גלטי**, שכתב על סיפורו של רון בהארץ (22.56): "ורחמנות לראות כיצד מתייגע המבקר ומשתדל לטהר דבר שאינו נקי בעיניו, לכאור-ה מה מלה הוא את כל כשלונותיו של ספר-נרפז... ואפילו מזוהר גושן את הקורא מפני, השגיאות הענייניות של רון."

● אחרי שראש-עיריית ירושלים, **טרי קולק**, הגדיר בקוני-צרט הקוננה שירושלים, ביום-העצמאות, את המלחמה **פאלס ב'יהיים**, כ"אביהם של כל המלחמים הישראליים...". נזכר אחד מבכירי העובדים במוזיאון ישראל כיצד, עם פתיחת המוזי-און בשנת 1965, אירח קולק, שהיה אז מנהל המוזיאון, את **דוד בן-גוריון**, כאשר הגיע שניהם לטרנפיטון (תמונה בשלר-שה חלקים) מעשהידי האמן **מרדכי ארדון**, אמר קולק לבן-גוריון: "הנה לך טרנפיטון של ארדון בשלושה חלקים...". ברא-יון שהעניק ההומוריסטאי **אפרים קישון** לדבר השבוע, עם צאת סירטו השועל בגלג התרנגולות אל האקרנים, סיפר: "בכל סוף-שנה אני הולך לשלוש חנויות-ספרים, יושב כמה שעות וחוחם. מודיעים על כך מראש, ובאים אפרי אנשים, השנה הייתי בבר-לין באחת מחנויות-הספרים העתיקות ביותר. התור עבר דרך הדלת, נמשך לאורך המידרה ונעלם מעבר לפינת הרחוב. כולם עמדו בשקט וחייכו. זה נוגע-ללב, וגם בלתי-מובן. זאת כעין מסורת... הגיב על אמירה זו משורר, שילדותו עברה עליו בבר-מניה: "וכאשר מגיעים הרמנים אל קישון, הוא אומר: אתה שמאלה ואתה ימינה... זה נוגע-ללב, וגם בלתי-מובן. זאת כעין מסורת...". הפיזומנאי-זרטי-ירקאי **יעקב רוטבלוט**, היה אורח תוכניות-הרדיו שעת-שידור בעריכת **דודו ויזר** הרגל יציאת תקליטו כן שיחורתי את ירושלים. על כל משאלותיו של ויזר העדיף רוטבלוט להשיב בשירים שהוא שר בתקליטו. כתשר-בה לשאלה: "מה אכתוב עושים בשירך הזאת?" השיב רוטבלוט: "שידור חוזר לעם בארצנו...". ובתשובה לשאלה אם גם הוא הופך חוזר בתשובה, ענה: "חוזר בתשובה לשאלת כתבנו...". ● המבקר **יורם ברונבסקי**, ברשימה שפירסם על הישגי התרבות בארץ במשך 30 שנה עצמאות ציין כמה קצוות ממוהות שבהן נימך את העדפותי התרבותיות. בין השאר כתב: "הפרופסור **גרשום שלום** קיבלתי פעם מיכתב. ומיכתב זה, שבו אולי תימן

לא רב נתגלה בידי אותו מילר כתבידי-נוסף, שאימת את הכתוב בראשון. מאמר קצר על אלוהים, האדם ואושרו הוא מכיל — הקדום ביותר של שפינוזה, הוא אכזרי — בסגנון פשוט — את עני-קרי רעיונותיו כפי שפורסמו בחיבוריו האחרים. הפרופסור יוסף בן-שלמה, שהקי-דים לספר מבוא ליוויה אותו בפירושים מציג, בדומה לחיבורים אחרים של הפרי-לוסוף המוחרם והמגודה מאמסטרדם, את גדולת הרוח שלו. עניין החורג מהקשרו של ספר זה, אך נשאר במהות אופיו ומשקפתו של שפי-נוזה, הוא תיגום השקפותיו למציאות הישראלית בהווה הזה. וכאן אולי המקום להזכיר, שהסביבה שהביאה אותו לחבר את המאמר התאולוגי-מדיני* המפורסם שלו, היתה התפרצות אלימה מצד האספסוף נגד היהודים, אחרי תבוסה שהנחילה אנגי-דה לצי ההולנדי. האספסוף טען שדהייט הביא אסון על הע הולנד בשל סובלנותו כלפי חופש-המחשבה והאתאיזם. שפינו-ר החל בחיבור המאמר התאולוגי-מדיני כהגנה על החיבור המאמר האספסוף, וכיוון שדהייט שאב את השקפותיו מתוך זה, תנ"ך. שפינוזה ביקש להראות במאמרו זה שאין התנ"ך יכול להיות יסוד לאלימות ולחוסר-סובלנות. גם פירסום זה הוקע על-ידי תיאולוגים שאיש אינו זוכרם עוד.

* גם המאמר התאולוגי-מדיני של שפינוזה ראה אור ב'הוצאת מגנס'.